DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh41704>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 10.02.2020
Kabul Tarihi: 24.02.2020
On-line Yayın: 30.04.2020

Article Type: Research article
Submitted: 10.02.2020
Accepted: 24.02.2020
Published Online: 30.04.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Özerol, N. (2020). Mehmed Celâl'in "Gazellerim" Adlı Eserinin Çevriyazısı ve İncelemesi. *Journal of History School*, 45, 1245-1261.

MEHMED CELÂL'İN "GAZELLERİM" ADLI ESERİNİN ÇEVİRİYAZISI VE İNCELEMESİ

Nazmi ÖZEROL¹

Öz

Mehmed Celâl, 1880'lerin başından Servet-i Fünûn edebiyatının teşekkül ettiği 1896 yılına kadarki dönemde etkin olan 25-30 kişilik edebiyatçı, şair, yazar ve eleştirmenden oluşan "Ara Nesil" adı verilen grubun önde gelen şahsiyetlerinden olup kısa hayatı boyunca hemen her türde, çok sayıda eser vermiştir. Şairin, ilk şiirlerinde klasik şiir tarzından etkilendiği açıkça görülür. Mehmed Celâl, küçük yaşlardan itibaren şiirlerini okuduğu hatta ezberlediği Fuzûlî, Nef'î, Şeyh Galib ve Nâilî gibi şairlerden etkilenmiş, şiir anlayışı itibariyle de eski şiir tarzını savunan Muallim Naci çizgisini benimsemiştir. Mehmed Celâl, ilk gençlik yıllarında Büyükada'da bir Rum kızına âşık olmuş ancak aşkına bir türlü kavuşamamıştır. Onun bu aşkı, yalnız ruh dünyasını alt üst etmekle kalmamış, bütün hayatını etkisi altına almış ve edebî ürünlerine de yansımıştır. Çalışmamıza konu olan "Gazellerim" başlıklı eserde de şairin içine düştüğü sıkıntılı ruh hâli, çektiği büyük acılar, derin bir yalnızlık duygusu ve sevgiliye kavuşamamanın ruh dünyasında oluşturduğu tahribat açıkça görülür. Bu makale çerçevesinde Mehmed Celâl'in 1892'de Şirket-i Mürettebiye Matbaasında yayımladığı İSAM (İslâm Araştırmaları Merkezi) Kütüphanesinin elektronik veritabanında "Gazellerim" şeklinde kayıtlı bulunan eserinin çevriyazısı yapılmış; şiirler, muhteva ve şekil özellikleri bakımından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Celâl, Gazellerim, çevriyazı, inceleme.

¹ Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, nazmi.ozero1@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9583-2165

Transliteration and Analysis of Mehmed Celâl's "Gazellerim"

Abstract

Mehmed Celâl is one of the leading figures of the group called "The Intermediate" consisting of 25-30 people, literary writers, poets, writers and critics, which was active in the period from 1880s to the period of Servet-i Fünûn. He has produced many works. It is evident that the poet was influenced by the classical poetry style in his first poems. Mehmed Celal was influenced by poets such as Fuzûlî, Nefî, Sheikh Galib and Nâilî, whom he read or even memorized his poems from a young age, and adopted the line of Mualim Naci, who defended his old poetry style in terms of his poetry understanding. Mehmed Celâl fell in love with a Greek girl in Buyukada in her early youth, but could not meet her love. His love has not only turned the spirit world upside down, he has influenced all his life and has been reflected in his literary works. In the work titled "My Ghazals", which is the subject of our study, the distressed mood of the poet, the great suffering he suffered, a deep feeling of loneliness and the destruction caused by the lack of love in the spirit world are clearly seen. Within the scope of this article, the transcription of the work, which was recorded in the electronic database of ISAM (Center for Islamic Studies) published by Mehmed Celâl in the Company-i Mürettibiye Print House in 1892, was translated and poems were examined in terms of content and shape.

Keywords: Mehmed Celâl, My Ghazals, transliteration, review.

GİRİŞ²

Mehmed Celâl, 1867'de İstanbul'da doğmuştur. Jandarma Dâ'iresi Re'îsi Ferîk İsmâil Hakkı Paşa'nın oğludur. Mehmed Celâl, çocukluğunda çeşitli mekteplere devam etmişse de babasının vazifesi dolayısıyla sık sık değişik vilayetlere tayin olunması ve karakterindeki daha o yaşlarda kendini gösteren istikrarsızlık ve sabırsızlık sebebiyle düzenli bir tahsil görememiştir. Kendisine tutulan özel hocalardan başka babası Hakkı Paşa da oğluna başta riyâziyât, Farsça ve edebiyat olmak üzere çeşitli dersler vermişse de o, bu derslerden gereği gibi yararlanamamıştır. Hakkı Paşa'nın değişik memuriyetlerle Şam, Beyrut, Sofya, Erzincan, Erzurum, Antakya, Halep ve Adana'da görev yapması dolayısıyla Mehmed Celâl'in çocukluk yılları bu vilayetlerde geçmiştir.

Mehmed Celâl, on beş yaşlarındayken babasının reis bulunduğu Jandarma Dairesi Tahrîrât Kalemî'nde göreve başlar, bir süre sonra mümeyyiz olur. İçkiye düşkünlüğü, serseriliğe varan derbederliği yüzünden hiçbir görevde

² Bu başlık altındaki bilgilerin büyük bir kısmı Mehmet Arslan'ın Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'ndeki "Mehmed Celâl Bey" başlıklı yazısından alınmıştır. www.turkedebiyatisimlersozlugu.com.

barınamayıp emekliye ayrılır. Bir süre özel okullarda kitabet ve Türk dili grameri dersleri okutur. Cınnet hâlinin sürdüğü günlerden birinde Hasan ismindeki genç bir uşakla babasının konağından ayrılarak Yalova'ya kaçar, pederi Hakkı Paşa'nın teşebbüsleri üzerine Karamürsel'de yakalanarak İstanbul'a geri getirilir. Bir aralık evi basılıp II. Abdulhamit aleyhtarı bazı yazıları da bulununca babası onu Beşiktaş muhafızı Hasan Paşa'ya teslim etmiştir. Karakolda beş on gün tutuklu kalan Celâl'i hapsedilmekten ve ceza görmekten koruyamayacağını anlayan Hasan Paşa, onu kurtarmak için saraya deli olduğunu arz ederek Fransız Hastanesi deliler koğuşuna yatırılmasını sağlar. Burada iki ay kadar tedavi görüp çıktıktan sonra yeniden içkiye başlayan Mehmed Celâl, yine delilik alametleri göstermesi üzerine tekrar hastaneye yatırılır. Hastaneden çıktıktan sonra aynı serseri hayatına devam eder ve ömrünün bundan sonraki beş altı yılını derbeder, perişan ve yarı mecnun bir hâlde geçirir. Sonunda içki yüzünden karaciğeri harap olur ve 1912'de 45 yaşında İstanbul'da vefat eder. Mehmed Celâl'in naaşı Yenikapı Mevlevihanesi'ne defnedilmiştir.

Servet-i Fünûn edebiyatının ortaya çıkışından hemen önce Tanzimat edebiyatı ile Servet-i Fünûn edebiyatı arasında geçiş işlevi gören ve 1870'lerin sonu, 1880'lerin başından Servet-i Fünûn edebiyatının teşekkül ettiği 1896 yılına kadarki dönemde etkin olan 25-30 kişilik edebiyatçı, şair, yazar, eleştirmen grubuna "Ara Nesil" adı verilir. Mehmed Celâl de bu grubun önde gelen şahsiyetlerindendir (Kaplan, 1971: 9).

Kısa hayatı boyunca hemen her türde, çok sayıda eser veren Mehmed Celâl henüz on iki yaşındayken Erzurum'da Halk edebiyatına yönelmiş, saz çalmayı öğrenmiş; Âşık Kerem, Âşık Garîb, Tâhir ile Zühre gibi halk hikâyelerini ve Âşık Dertli ile Âşık Ömer'in divanlarını okuyarak onlardan pek çok şiiri de ezberleyip onları taklide çalışmıştır. Daha sonra İstanbul'a döndüklerinde edebî mecmua ve gazeteleri hararetle takip etmiş, bir yandan da Fuzûlî, Nefî, Nâ'îlî, Şeyh Gâlib gibi şairlerin divanlarını okumaya ve şiirlerini ezberlemeye çalışmıştır. İlk şiirlerinde tem, şekil, edâ, üslûp ve söz hazinesi yönünden Divan şiirinin taklitçisi olduğu gözlemlenen Mehmet Celâl'in bu durumu, Muallim Naci'den gelme tesirlere bağlanabilir. Bu arada musikiye meylederek Osman Efendi adlı bir zattan musiki dersleri almış ve şarkı meşk etmiştir. Henüz on yedi yaşındayken ilk şiirleri Tercümân-ı Hakikat'te yayımlanmıştır.

Mehmed Celâl, ilk gençlik yıllarında Büyüka'da Anna adlı bir Rum kızına âşık olur. Onun bu aşkı yalnız ruh dünyasını alt üst etmekle kalmaz, bütün hayatını etkisi altına alır ve edebî ürünlerine de yansır. Mehmed Celâl, daha sonra beş defa evlenmiş olsa da Anna'yı hiçbir zaman unutamamıştır. Şiirlerinin ve hatta bazı hikâye ve romanlarının birçoğunda hep bu aşkı ve Anna'nın mekânı

olan Büyükada'yı işlemiş, neticede “Ada Şairi” lakabını kazanmıştır. Anna'nın başka biriyle evlenmesi üzerine karşılıksız kalan aşkı yüzünden daha otuz iki yaşında saçları ağaran Celâl, ömrünün sonuna kadar yazdığı pek çok şiirde bu aşkı terennüm etmiştir. Çok zeki, hafızası güçlü, ezberinde birçok şiir olan; doğuştan şairlik yeteneğine sahip olduğu, çok kolay ve süratli şiir söylediği için edebiyat çevresi ve arkadaşları arasında Celâl, "Şâ'ir-i Mâder-zâd, Şâ'ir-i Şîrîn-makâl, Şâ'ir-i Zî-İrticâl" unvanlarıyla anılmıştır. Bu şiirlerini ve mensur yazılarını Tercümân-ı Hakikat, Şafak, Sa'âdet, Cerîdetü'l-Hakâyık, Gülşen, Gayret, Mürüvvet, Ma'ârif, Hazîne-i Fünûn, Resimli Gazete, Mekteb, Ma'lûmât, İrtikâ, Musavver Terakkî, Muktebes, Musavver Fen ve Edeb, Servet, Sabâh gibi gazete ve dergilerde yayımlamıştır.

Mehmed Celâl'in en dikkate değer yanlarından birisi de Osmanlı sultanları için yazdığı müstakil kitaplardır. Hepsisi de manzum ve mesnevi şeklinde olan bu kitapların sayısı on ikidir. Mehmed Celâl'in on dokuz romanı, yirmi iki uzun ve kısa hikâyesinin yanında fikri mahiyette eserleri de bulunmaktadır. Osmanlı Edebiyatı Numûneleri adlı eseri ise onun en önemli kitaplarından biri olarak değerlendirilmektedir. Şiir, hikâye, roman, mensur şiir, makale, musâhabe-i edebiye, tenkid gibi edebi nevilerde eser vermiş olan Mehmed Celâl, devrinin edebî hayatı içinde şair ve romancı kimliğiyle bir devrede popüler bir isim olarak ön plana çıkmış, yeni yetişen gençler üzerinde kısa süreli de olsa bir tesirin sahibi olmuştur. Şiir, hikâye ve romanlarında görülen marazî hassasiyet, ele aldığı aşk konuları, duygularındaki aşırı romantizm, edebiyat heveskârı gençleri kendisine çekmiş, bu özellikleriyle Celâl onların edebiyatla tanışmalarında ilk ve en çok okudukları, başlangıçtaki kalem denemelerinde taklide çalıştıkları edebiyatçılar arasına girmiştir. Genç şairlerden onun şiirlerini tanzir edenler, şiirinde işlediği Ada, Anna, Venüs gibi temleri kendi şiirlerine taşıyanlar olmuş, hatta Mehmed Celâl'in kendisi için şiir yazarlar dahi çıkmıştır.

Mehmed Celâl'in “Gazellerim” Adlı Eseri

Bu çalışmada Mehmed Celâl'in 1892'de İstanbul'da Şirket-i Mürettebiye Matbaasında yayımlanmış olan ve şu ana kadar yeni yazıya çevrilmemiş olan, İSAM (İslâm Araştırmaları Merkezi) Kütüphanesinin elektronik veritabanında “Gazellerim” şeklinde kayıtlı bulunan eserinin çevriyazısı yapılarak şiirlerin muhteva ve şekil özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Mehmed Celâl'in gençlik yıllarında âşık olduğu ancak bir türlü kavuşamadığı Rum kızının, ruh dünyasında oluşturduğu tahrifat şiirlerinde de görülür. Şair, “Gazellerim” başlığında kaleme aldığı şiirlerde sevgiliyi, sevgilideki güzellik unsurlarını, sevgiliye duyduğu aşkı klasik şiir geleneğine uyararak dile getirmişse de onun şiirleri genellikle içine

düştüğü sıkıntılı ruh halini, çektiği büyük acıları, derin bir yalnızlık duygusuna kapıldığını gösterir. Şairin gazellerinde kullandığı kelime kadrosu (mihnet (sıkıntı), ağlamak, cevri ü cefâ (eziyet ve sıkıntı), sûz-ı dâğ-ı sîne (göğüsteki yaranın yakıcılığı), yanmak, câm-ı gam (dert kadehi), perişân, divâne, ölmek, gâribân, esîr-i aşk (aşk esiri), âh u zâr (âh edip inlemek), eşk, sirişk (gözyaşı), hazân-ı firkat (ayrılığın sonbaharı), çemensiz, ebr-i keder-perver (kederi büyüten bulut), külbe-i ahzân (hüzünler evi), mahzûnâne hâl (hüzünlü durum), derd, düşmen, feryâd, bülbül-i garîb (garip bülbül), üftâde (düşkün), ıztırâb, bî-vefâ (vefasız), hasret... vb.) doğrudan doğruya onun bu psikolojik durumunu yansıtır.

Mehmed Celâl'in "Gazellerim" başlığı altındaki 20 şiirden bazıları şekil özellikleri bakımından klasik şiirden farklı özellikler gösterir. Bu farklılıkların başında şairin gazellerine isim koyması gelir. Gazelerde bazen redif olan sözcük, şiirin ismini oluştururken bazen de rediften bağımsız olarak şiirlere isim koyulmuştur. Şair 2, 3, 4 beyitlik gazeller de yazmış, hatta bir gazelinde "Dört beyitlik gazel olmaz mı?" başlığını kullanmıştır. Mehmed Celâl, bazı gazellerinde "Celâl" mahlasını kullanırken bazılarında mahlas kullanmamıştır. Şairin "Yokdur" başlıklı 12. gazelinde matla beyti bulunmamaktadır. Aşağıdaki tabloda gazellerin beyit sayısı, gazelerde kullanılan aruz kalıpları ve başlık kullanılan gazeller verilmiştir.

Gazel	Beyit Sayısı	Vezin	Gazelin Başlığı
1	3	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	-
2	7	Mef' ûlü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ûlün	Desinler
3	5	Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün	-
4	3	Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün	Olsun
5	4	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	Kalmadı
6	4	Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ûlün	Dört beyitli gazel olmaz mı?
7	6	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	Dağlara
8	5	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	-

9	5	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	-
10	6	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	Nikâb
11	3	Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün	Firkat
12	7	Müstef' ilâtün Müstef' ilâtün	Yokdur
13	2	Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün	Öyle degil
14	5	Fe' ilâtünFe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün	Enîn
15	4	Fe' ilâtünFe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün	Âh
16	5	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün	Güzelim
17	4	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	Zülf
18	4	Mef' ülü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fa' ülün	-
19	6	Mef' ülü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün	-
20	18	Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün	Tasvîr-i cânân

Ġazellerim (Çevriyazılı Metin)

İfâde: Hüsni teveccühlerine i'timâd etdiğim ba'zı rüfeķâ-yı kirâm ġazellerimiñ bir arada toplu bulunmasının arzû etdikleri gibi ġalebiñ ısrârı da bu arzûya inzimâm etdiğinden şu kitâb vücûda geldi. Bu ġazellerin ekşeri okunmamış şeyler degildir. Yeñiden birkaç şey daha ilâve olundu. Müntesibîn-i edeb şu eşeri de hoş görürlerse iftiķâr ederim. 17 Kânûn-ı şânî 1309, Mehmed Celâl.

Müntehâb-ı Ġazel

1

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Rind-i mihnet-perverim mey-ķâneler aġlar baña

Eşk-i gül-günüm görüp peymâneler ağlar baña

2. Āşinâdan çekdiğim cevri ü cefâyı söylesem
Dostlar imâni yok bigâneler ağlar baña
3. Sûz-ı dâğ-ı sîneden yandım kül oldum ey Celâl
Bir ilâhî 'âşıkım pervâneler ağlar baña

2

Desinler

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ûlûn

1. Sâkî bu fenâ 'âleme meyhâne desinler
Gösterdiği câm-ı ğama peymâne desinler
2. Yak şem'-i cemâliñle beni ey meh-i tâbân
Bir şu'le için yandı şu pervâne desinler
3. Mir'âta nigâh etme ki 'aksiñ ola nâbûd
Ey lü'lü'-i yek-tâ saña bir dâne desinler
4. Uşşâk dokundukça aña oldu perişân
Vaşf etmek için zülfünü cânâ ne desinler
5. Hiç 'aqla gelir miydi bu 'âşıklığım ey dil
Kim derdi ki bir gün baña dîvâne desinler
6. Kâkülleriñe dest-zen oldukça hasedden
'Âşıkların öldürdü bizi şâne desinler
7. Eglencesidir şâm-ı ğarîbânda Celâl'in
Bu nev-ġazele şi'r-i ğarîbâne desinler

3

Mefâ'ilûn Fe'ilâtûn Mefâ'ilûn Fe'ilûn

1. Esîr-i 'aşkıyız az görme iġbirârimızı
Gören ol dil-beri çok görmez âh u zârımızı
2. Bu sîne dâğları lâle eşkimiz enhâr
Gelir mi seyre o gül yüzlü nev-bahârimızı

3. Görünce meh yüzünü ‘ aşıkânı hâle gibi
İhâta eyledi dildâr-ı işvekârımızı
4. Kebâbı kalb-i mükedder şarâbı hûn-ı ciger
Begendi pîr-i muğân gûşe-i kararımızı
5. Cihân güzelleri sehm-i cefâ atıp derler
Celâl şakla cinânında yâdgârımızı

4

Olsun

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Bahâr-ı vuşlatıñ cüy-ı sirişke aşınâ olsun
Saña ey nev-nihâl-i ‘ işve nem varsa fedâ olsun
2. Baña ebrûsu kara çeşmi kara dil-ber el vermez
Olursa böyle mâ’î gözlü nâzik dil-rübâ olsun
3. Nesîm-i vuşlatı âh etmeden devrân göndersin
Bu luţfu rûzgârıñ ‘ aşıkâ bād-ı hevâ olsun

5

Kalmadı

Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlâtün Fâ‘îlün

1. Şişeler devrildi feyz-i neşve-i Cem kalmadı
Ağlayın ey gözlerim güllerde şeb-nem kalmadı
2. Sîne-çâkım dil-perişânım ğarîbim ‘ aşıkım
Vâdi-i sevdâda benden başka hurrem kalmadı
3. Mâh-ı rüyundan nikâb-ı zülfünü kaldırdı yâr
Âfitâbıñ çehresinde ebr-i mâtem kalmadı
4. Bir ilâhî ‘ aşıkım pervâne-i ‘ aşkım Celâl
Süz-ı dâğ-ı sîneden bîm-i cehennem kalmadı

6

Dört beyitli ğazel olmaz mı?

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün

1. Nasıl ârâm edersin âh bensiz
Yetiş imdâda kaldım şimdi sensiz

2. Hazān-ı firķatinden şoldı rüyum
Bahārı n'eyleyim ol gül-dehensiz
3. Gidince nev-nihāl-i 'işvekārım
Çemensiz kaldı gülşenler çemensiz
4. Naşıl geçsin bu derd-i miḥnet-efzā
Ḥayātım geçmedi bir gün miḥsensiz

7

Dağlara

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ol perîniñ sanki gizlenmiş ḥayālî tağlara
Ağladım āh eyledim bakdım şu ḥālî tağlara
2. Eylemiş muzlim bulutlarla tetevvüc zirvesi
Bağ naşıl heybet-fürüş olmuş şu 'ālî tağlara
3. Söyle ey ebr-i keder-perver dokundu ḥissime
Sen mi bahş etdiñ bu ḥüzn-āver zülālî tağlara
4. Māh doğdı ben de şandım ey esātîr-i āşinā
Āsmāndan düşdü Leylā-yı leyālî tağlara
5. Külbe-i aḥzān gibi maḥzūn sūkūn-bahşā ġarîb
Pek yakışdırdım bu maḥzūnāne ḥālî tağlara
6. Bir taşın üstünde istiğrāķa düşmek istedi
Zevķ-i vahdet āşinā etdi Celāl'i tağlara

8

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Olmadıñ envār-ı didārıñla nūr-efgen baña
Āfitābım bir günü göstermediñ rüşen baña
2. Gel çıkar pîrāheni sineñ görünsün ey melek
Nūrdan maḥlūk bir āyîne göstere sin baña
3. Pister ü bālin ederdim ben saña āğūşumu

Bir gece gelseñ eger ey şūḥ-ı nāzik-ten baña

4. Ben yine bir şey demem Allāh'dan bulsun raķīb
Eñ nihāyet eyledi cānānımı düşmen baña
5. Mest olurdum şā' irāne eglenirdim ey Celāl
Olsa şimdi bir civān bir bāde bir mesken baña

9

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Ey melek vermiş ṭabī' at şu' leden bir ten saña
Nürdan ḥalk eylemiş Allāh pīrāyiş saña
2. Sen niçin ağıyārı ey dil-ber der-āgūş eylediñ
Ārzū-yı vaşl ile āgūş açarken ben saña
3. Derde düşdüñ def' -i ğam kıl bād-ı gül-gün ile
Ey dil-i sevdā-zede mey-ḥānedir mesken saña
4. Zān edersin şu' le-i dīdār pertev yağdırır
Yārim olsa ey cinān bir kere nūr-efgen saña
5. Ğarķ-ı i' cāz eylediñ dünyāyı ḥāmūş ol Celāl
Ḥüs-n-i nazmıñ tuymasın eyler ḥased düşmen saña

10

Niķāb

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Rūyuñu setr eyleyince ey gül-i ḥandān niķāb
Oldı 'aks-i nūr-ı ḥüsnüñden ziyā-efşān niķāb
2. 'Aşķ-ı ḥüsnüñ kā'inātı korkarım sūzān ider
Çek cemāl-i pākiñe ey āfet-i devrān niķāb
3. İsterim bir dem cemāl-i yārdan dūr olmasın
Gizlesin dīdārını ağıyārdan her ān niķāb
4. Vechiñ ebr-i şubḥ içinde āfitābı andırır
İnce bir tülde olursa ey meh-tābān niķāb

5. Rûy-ı yâr oldu nihân ey ‘âşıkân feryâd ediñ
Ka‘be-i ‘uşşâkı etdi nâgehân pinhân niķâb
6. Gül yüzünden düşmüyor yâriñ gözünden düşse de
Oldu ol âyine-rûya var ise hayrân niķâb

11

Fırķat

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

1. Ey gül ġarîb göñlümü senden ayırdılar
Zan eyledim ki rûhumu tenden ayırdılar
2. Yok iķtidâr gitmege gülzâr-ı kûyuña
Bir bülbül-i ġarîbi çemenden ayırdılar
3. Beytü’l-hazende derd ile ġâmüşdur Celâl
Gûyâ lisân-ı ‘aşķı suġandan ayırdılar

12

Yokdur

Müstef‘ilâtün Müstef‘ilâtün

1. Eyvâh ki sevdiğim tırılmış
Üftâdesine ġitâb yokdur
2. Ey gül baña mı bu nâz sâde
Aġyâra niçin ‘itâb yokdur
3. Da‘vâmı seniñle ey melek-rû
Faşl eyleyecek kitâb yokdur
4. ‘Âşıklarının içinde ey mâh
Bir ‘âşık-ı neşve-yâb yokdur
5. Bir ‘âşık-ı mużtaribde bi’llâh
Göñlümdeki ıztırâb yokdur
6. Âh eylemeyim mi ben göñülde
Çarpıntılara ġisâb yokdur
7. Gördükçe diyor Celâl o mâhı
Yârim gibi âfitâb yokdur

13

Öyle değil

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Bırakma rāh-ı vefâyı mürüvvet öyle değil
A māh-pāre uşul-i muḥabbet öyle değil
2. Vefā-nümā idi evvelce sevdigim dil-ber
Belā-yı cān u cihāndır bu āfet öyle değil

14

Enîn

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Āteş-i āhımı ben kâşif-i hāl eylemedim
Yandım ammā yine izhār-ı melāl eylemedim
2. Öyle me'yūs-ı ğamım rüz-ı vişāli bilmem
O günü müddet-i 'ömrümde ḥayāl eylemedim
3. Ağlarım görmedim ol dil-beri dün gelmedi āh
Çeşmim giryānımı ma'tūf-ı cemāl eylemedim
4. Bir kadeh meyle daha dün gece āl etdi baña
Demiş ol ğonce-dehen kimseye āl eylemedim
5. Yine meclisde leb-i dil-beri būs etdi Celāl
Hakkımı bāde-i ḥamrāya ḥelāl eylemedim

15

Āh!..

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Minnetim kalmayalı baht-ı ğam-efzāya benim
Rağbetim kalmadı ālāyiş-i dünyāya benim
2. Bī-vefāsın bilirim fā'ide yokdur senden
Ey güzel kaldı işim Ḥazret-i Mevlā'ya benim
3. Ḥake eşk-i terimiñ düşmesini çok görme
Düşdü gönlüm yine bir dil-ber-i ra'nāya benim
4. Feyz-i ṭab'ım ile izhār-ı kemāl eyler idim
Nisbetim olsa Celāl-ı suḥan-ārāya benim

16

Güzelim!

Meʿûlû Meʿâʿilû Meʿâʿilû Faʿûlûn

1. Dünyâ toluyor pertev-i ʿulviyyetiñizden
Nûr-ı melekîyyet saçılır ʿalʿatiñizden
2. Bezme bu gece gelmemeye niyyetiñiz var
Şarf-ı nazar etmez misiñiz niyyetiñizden
3. Siz ʿiddet ederken ʿalecânım olur efzûn
Bıkdım ʿalecân-âver olan ʿiddetiñizden
4. Cevr eyleseñiz de ʿururum meclisiñizde
Kimdir ʿıkacağ dâʿire-i ʿüfetiñizden
5. Daʿvet ediñiz bârî Celâlʿi bu gece siz
Her vechle memnûn olurum daʿvetiñizden

17

Zülf

Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilâtûn Fâʿilûn

1. ʿÂşık olmuşken melekler ey perîşân zülfüñe
Düşmesin mi söyle insânlar perîşân zülfüñe
2. Kâkülünde şâne kalmış şanma ey hürşîd-rû
Çâk çâk olmuş aşılmış ʿalb-i sûzân zülfüñe
3. ʿiddet-âver bir nigâh ile semâvî gözleriñ
Nûr-ı didem ben seniñ oldumdu ʿayrân zülfüñe
4. ʿAks-i nûr-ı hüsnünü zülfünde gördüm ey melek
Şuʿle-efşân oldu şandım mihr-i tâbân zülfüñe

18

Meʿûlû Meʿâʿilû Meʿâʿilû Faʿûlûn

1. Baktım yüzüne gül gibi dildâr kızardı
Ol ʿonce utandı gül-i ruhsâr kızardı
2. Gül-ruhları terlerse o mâhiñ şanırim ben
Ter dökdü şafağ mihr-i ziyâ-bâr kızardı

3. Dildār ile meclisde bu şeb mey içiyordum
Ol hālî görüp reşk ile ağıyār kızardı

4. Kimdir ‘acabā ‘āşıkıñ māh dedim ben
Bir nīm-tebessüm edip ol yār kızardı

19

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

1. Tenhā bırakma ey gül-i ra‘nā Celāl’iñi
Öldürdü ḥasretiñ beni göster cemāliñi

2. Dil-ber ḥayālîñ oldu göñülde karar-gir
Āvāre dil muḥāfaẓa eyler ḥayālîñi

3. Gelmekde ol laṭif bakışlar ḥayālîme
Göñlüm unutmuyor o leṭāfetli hālîñi

4. Karşımda ey ziyā-yı Ḥudā nūrlar uçar
Yād eyledikçe pertev-i ruḥsār-ı āliñi

5. Gelmez mi cūşa eşk-i terim ağlamaz mıyım
Ağıyār ile görünce seniñ iştiğālîñi

6. Ḥāmūş ol Celāl ki ağlatdın ‘ālemi
Ketm et biraz da derd-i belā iştimālîñi

20

Taşvîr-i cānān

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

1. Bir taraftan verdi cān nāsūtiyān taşvîriñe
Bir taraftan ‘āşık oldu qudsiyān taşvîriñe

2. Yalınız ḥayrān-ı ḥüsn-i dil-firîbiñ ben miyim
Sevdigim ḥayrān olur ḥalk-ı cihān taşvîriñe

3. Görse Yūsuf vechiñi etmez Züleyḥā’yı ḥayāl
İftihār eyler Züleyḥā verse cān taşvîriñe

4. Nûruna elbet ederdî mihr ü mâhı müstenîr
Levha-i tevķîr olaydı âsmân taşvîriñe
5. Şâhib-i ma' şûkati'l-ğılmân olurdu şübhesiz
Mâlik olsa ey melek tal'at-i cinân taşvîriñe
6. Selb ederdî şabrını ey gül semâvî gözleriñ
Bağmağa tâkat getirseydi cinân taşvîriñe
7. Her ne dem bakşam verir cisme hissiyât-ı câvidân³
Şöyle kim verdi hayât-ı câvidân taşvîriñe
8. Seyre başlarken nigâh-ı dîde-i maḥmûruñu
Gözlerimden serpilir eşk-i revân tasvîriñe
9. Öyle dil-bersin ki kâfirler de tercîḥ etmiyor
Meryem'ün taşvîriñi ey dil-sitân taşvîriñe
10. Bir bahâr-ı dâ'imî izhâr eder gül-ruḥlarıñ
Dense ey dil-ber sezâdur gülsitân taşvîriñe
11. Nûr içinde toḡdu ḥûrşid-i cihân zan eylerim
Mâh-tâb olsa eger pertev-feşân taşvîriñe
12. Seyre talmışdım teşâvîrin bütün dil-berleriñ
İn' itâf etdi nigâhım nâgehân taşvîriñe
13. Külbe-i aḥzânda her şeb 'âşıkıñla söyleşir
Ḥazret-i Allâh vermişdir lisân taşvîriñe
14. Muḥtazır bir ḥaste gördü cismine geldi hayât
Cân verirken bakdı oldu şâdmân taşvîriñe
15. Böyle pertev görmedim 'âlemde ey ḥûrşid-rû
İzdiḥâm etdi ziyâ-yı bî-kerân taşvîriñe
16. Karşısında âh u zâr eyler okur eş'ârını
Derdini söyler esîr-i nâ-tüvân taşvîriñe

³ Bu mısradâ vezin problemlî.

17. Korkarım ‘ aklım gider seyr eylerken vechiñi
Nür-ı ‘ aynım bakmak olmaz her zamân taşviriñe
18. ‘ Āşıkım bir günde yazsam çok degildir sevdiğim
Böyle biñ manzûme-i mu‘ ciz-nişân taşviriñe

SONUÇ

Mehmed Celâl, Tanzimat edebiyatının ikinci nesli ile Servet-i Fünûn arasındaki dönemde edebî faaliyetlerini devam ettiren ve kendilerine “Ara Nesil” denilen grubun önde gelen temsilcilerindendir. Kısa hayatı boyunca hemen her türde, çok sayıda eser veren Mehmed Celâl, çocukluk döneminden itibaren Fuzûlî, Nefî, Nâ’îlî, Şeyh Gâlib gibi şairlerin divanlarını okumaya ve şiirlerini ezberlemeye başlamıştır. İlk şiirlerinde şekil, üslup ve muhteva bakımından Divan şiirinin etkisi açık bir şekilde görülen Mehmet Celâl’in bu durumunda, o dönemde klasik şiir tarzına bağlı bir şahsiyet olan ve eski edebiyat anlayışının bayraktarı olarak tanınan Muallim Naci’nin de etkisi olmuştur.

Mehmed Celâl, değerli dostlarının isteği üzerine bir araya getirdiği “Gazellerim” başlığı altındaki 20 şiirde sevgiliyi, sevgilideki güzellik unsurlarını, sevgiliye duyduğu aşkı klasik şiir geleneğine uyarak dile getirmiştir. Şair, gençlik yıllarında bir Rum kızına âşık olmuş; onun bu aşkı yalnız ruh dünyasını alt üst etmekle kalmamış, bütün hayatını etkisi altına almış ve edebî ürünlerine de yansımıştır. Onun şiirleri genellikle içine düştüğü sıkıntılı ruh hâlinin, çektiği büyük acıların, kapıldığı yalnızlık hissinin yansımasıdır. Şairin kaleme aldığı gazellerden bazıları şekil özellikleri bakımından klasik şiirden farklı özellikler gösterir. Bu farklılıkların başında şairin gazellerine isim koyması gelir. Şair 2, 3, 4 beyitlik gazeller de yazmış, hatta bir gazelinde “Dört beyitlik gazel olmaz mı?” başlığını kullanmıştır. Mehmed Celâl, bazı gazellerinde “Celâl” mahlasını kullanırken bazılarında mahlas kullanmamıştır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Arslan, M. (2014). Mehmed Celâl Bey. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*.
www.turkedebiyatisimlersozlugu.com
- Devellioğlu, F. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın kitabevi yayınları.
- Kaplan, M. (1971). *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*. Bilmen Basımevi.
- Pala, İ. (2003). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. L&M yayınları.
- Parlatır, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı yayınevi.
- Sami, Ş. (1986). *Kâmus-ı Türkî*. Endurun kitabevi.
- Türkiye Diyanet Vakfı, İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi). www.isam.org.tr